

Marjeta Šifrer
Helena Mešnjak

Đeca u Drugom svjetskom ratu

Ključno pitanje

Da li su đeca jednako patila, bez obzira na stranu na kojoj su bila?

Tema

Ovaj modul govori o đeci u Drugom svjetskom ratu, u periodu od 1939. do 1945. Govori o đeci u partizanskem pokretu, đeci u domobranima, đeci u logorima i đeci-kuririma. Izvori nam pokazuju kako su đeca živjela i stradala za vrijeme rata. Materijal je namijenjen učenicima starijim od 14 godina. Ovu temu smo izabrali jer vjerujemo da je interesantna učenicima. Tema, takođe, može biti interesantna za rad. Kontroverzna je jer prikazuje đecu na obje strane! partizane i drugu stranu, koja je odlučila da sarađuje sa nacistima, a modul obuhvata kompletну regiju. Tema je relevantna za cijelu regiju jer se odnosi na sve zemlje i pokazuje razlike u životu đece koja su živjela za vrijeme rata.

Ciljevi:

Učenici će dobiti saznanja o đeci u partizanskem pokretu, đeci u domobranima, đeci u logorima i đeci-kuririma. Izvori nam pokazuju kako su đeca živjela i stradala za vrijeme rata.

Ishodi učenja:

- Učenici stiču znanja o svakodnevnom životu đece u Drugom svjetskom ratu.
- Moći će da uporede život i stradanja đece za vrijeme rata.
- Saznaće o sudbini đece u partizanima, domobranima, đece u logorima i đece-kurira / vojnika.
- Pokazuju ratne aktivnosti iz perspektive ljudskih prava.

90
minuta

Uputstvo za predavača:

Nastavnik će pročitati Uvod učenicima i predstaviti temu časa. Radionica ima dvije faze: prva faza je uvod i grupni rad, a druga je prezentacija rezultata.

Aktivnost 1: Nastavnik dijeli uputstva za rad. Nastavnik zatim objašnjava temu rada (prvi radni list je za nastavnika). Učenici se dijele u grupe od 4 do 5.

I grupa: Đeca u partizanima.

II grupa: Đeca u logorima.

III grupa: Đeca vojnici / kuriri.

IV grupa: Đeca na „drugoj strani“ (u domobranima).

Aktivnost 2: Nastavnik predstavlja zadatke za rad u grupama. Učenici bi trebalo da imaju osnovna znanja o Drugom svjetskom ratu. Učenici pregledaju kartu Jugoslavije i pokušavaju da odrede koji okupator je okupirao koji dio zemlje u Drugom svjetskom ratu.

Aktivnost 3: Nastavnik postavlja pitanja i uvodi učenike u grupni rad:

Napiši listu stvari koje su đeci potrebne za srećno đetinjstvo.

Aktivnost 4: Nastavnik daje uputstva za timski rad. Učenici čitaju izvore, pripremaju kratke prezentacije i rješavaju zadatke.

Aktivnost 5: Kratke prezentacije rada u grupama.

Aktivnost 6: Zaključak, refleksija na temu (učenici bi, uz pomoć nastavnika, trebalo da dođu do zajedničkog zaključka! bez obzira na to o kojoj đeci je riječ, sva su jednako stradala, a iznad svih đeca koja su postala siročad).

Nastavnik povlači ravnu liniju na tabli. Na jednom kraju linije ispisuje da su sva đeca podjednako stradala, a na drugom da je nivo stradanja bio različit. Zatim nastavnik svim učenicima dijeli samoljepljive papiriće (*post it*). Uz pomoć novih saznanja, učenici odlučuju na kojoj strani linije će nalijepiti svoj papirić. Svaki učenik, takođe, objašnjava svoju odluku.

DIO ZA NASTAVNIKE

Uvod

Odrastanje za vrijeme rata za mnogu đecu nije bilo ugodno iskustvo. Radionica *Đeca u ratu* govori o đeci koja su živjela na području bivše Jugoslavije za vrijeme Drugog svjetskog rata. Radionica je podijeljena na Uvodni dio, Rad u grupama, i na kraju, Prezentaciju rezultata rada.

Učenici u četiri grupe moraju analizirati i razmotriti sudbinu đece partizana koja su odvedena u logore, đece koja su bila kuriri i vojnici i đece koja su bila na „drugoj strani“. Đecu na drugoj strani, zapravo, predstavljaju njihovi roditelji koji su sarađivali sa okupatorima u vrijeme rata – đeca domobrana (u Sloveniji), ustaša (Hrvatska) i četnika (u Srbiji). Tokom rata ova đeca su živjela „sa druge strane“, ali su pretrpjela ozbiljne posljedice i imala velike poteškoće nakon rata.

Što se dogodilo đeci domobrana, ustaša i četnika, đeci partizana, đeci koja su bila vojnici i kuriri, i đeci koja su odvedena u logore?

I grupa

Đeca partizana / u partizanima analiza izvora o đeci partizana / u partizanima

Izvor 1

Slovene National Help (Slovenska nacionalna pomoć)

Slovenska nacionalna pomoć štitila je đecu aktivnih boraca. Uz pomoć hraniteljskih porodica, ova organizacija je pomogla oko 200 đece iz Ljubljane, takođe poznate i kao „ilegalci“, od jula 1941. do završetka rata. Đeci su data nova imena i identiteti, tako da ih neprijatelj nije mogao naći, odvesti ih i ucijeniti njihove roditelje u partizanima. Neka od ove đece su više puta mijenjala porodice. Ova vrsta zaštite nije korišćena samo u Sloveniji, već i drugde u Evropi. Organizacija je bila skrivena do kraja rata i spasila je mnoge živote. Zaštitila je „đecu bandita“, kako su ih nacisti nazivali, od otmice, smrti i deportacija u „institucije za prevaspitavanje“.

Rettl, L., Obid, V. (2006). *Partizanski otroci*. Celovec/Klagenfurt: Drava, str. 15, 19

Izvor 2

Svjedočenje Janeza Kmeta, čija majka je bila u partizanima

Ljudi koji su živjeli oko mene – babe, tetke, nikada nijesu govorile o tome. Moja majka je bila tabu tema, nešto zabranjeno. Često sam plakao noću. Mnogo sam plakao i želio da je moja majka tu, sa mnom, i da nije mrtva. Želio sam da je ona neće i da se vraća da me uzme sa sobom. Čak i nakon mog rođenja, majka je djelovala kao ilegalac u Ljubljani. U proljeće 1943. Italijani su je uhapsili. Zatvorili su je u zatvoru u Ljubljani, osudili je, a zatim prebacili u zatvor u Koper. Ona je uspjela da pobegne i pridruži se partizanima iz Primorske.

Rettl, L., Obid, V. (2006). *Partizanski otroci*. Celovec/Klagenfurt: Drava, str. 15, 19)

Izvor 3

Strijeljanje đaka u Kragujevcu, Srbija

Nada Naumović (1929–1942). Jedan narednik se nal

Izvor 4**Ukradena đeca**

Teška je bila i sudbina đece ubijenih roditelja ili odvedene u logore, a zatim prebačene u Rajh njemačkim porodicama. Osnova za genocid u vrijeme Drugog svjetskog rata u Srednjoj Evropi bila je Himlerova tajna instrukcija za provođenje akcija protiv partizana i ostalih bandita u Gornjoj Koruskoj i Donjoj Štajerskoj, izdata u 15 primjera, 25. jula 1942. Na osnovu te instrukcije, ljudi su ubijani bez saslušanja, sela su paljena, a mnoge partizanske porodice su deportovane.

U Donjoj Štajerskoj bio je sabirni centar za deportaciju u Celje, u bivšoj muškoj školi danas poznatoj kao Prva osnovna škola, de su izvršene dvije deportacije, 3. i 14. avgusta 1942. Šest stotina đece nasilno je oduzeto od njihovih majki. Ova đeca su uglavnom bila đeca partizanskih porodica i porodica ubijenih u zatvorima. Njihove sudbine se razlikuju, ali sva su prošla kroz istu proceduru. Đeca su pregledana radi utvrđivanja rasne (etničke) pripadnosti, zatim su odvođena u logor Frohnleiten, sjeverno od Graca, a odatle su odvođena u razne koncentracione logore širom Njemačke, na prevaspitavanje. Naročito se posvećivala pažnja otetim dječacima koji su najčešće završavali kao posvođad u nacističkim porodicama. Organizacija po imenu Lebensborn je brinula o bebama. Njihov glavni cilj je bio prevaspitanje rasno čiste đece druge etničke pripadnosti, radi kreiranja čiste arjevske rase i bržeg povećanja broja beba kod Njemaca. Pravi identitet otete đece je sakriven, tako da mnoga đeca više nikada nijesu nađena.

Ove dvije akcije iz avgusta 1942., kada su đeca nasilno odvedena od svojih majki, nijesu bile i posljednje u Celju. Nacisti su izvršili rasno i nacionalno odvajanje u decembru 1944. i u januaru 1945. Tog puta đeca su послата u Koblenz i Burgenland.

Nakon oslobođenja, saveznici i UNRRE – United Nations Relief and Rehabilitation Administration (Administracija za pomoć i rehabilitaciju UN-a), tražili su otetu đecu, a pomagali su im i oficiri Specijalne vojne misije Jugoslavije u Parizu. Slovenija je organizovala specijalne repatrijacije koje su prihvatile 4 150 otetih u dobi do 16 godina, u periodu od 01. 07. do 20. 09. 1945. Međutim, mnoga oteta đeca nikada nijesu nađena.

Mikuž Metod (1960). *Pregled zgodovine NOB-a v Sloveniji.*
I knjiga. Ljubljana, strp. 62, 187.

Pitanja:

1. Ko su bila oteta đeca?
2. Iz koje zemlje je dolazila većina otete đece?
3. Šta znači Lebensborn?
4. Da li su se sva ova đeca vratila kući nakon rata?

Izvor 5**Svjedočenje Jožice Komerciće – otetog đeteta**

Jožica Komerciće iz Petrovča, rođena Jurkošek u Podgorici! Vrh iznad Laškog, šeća se zastrašujućih događaja iz ukradenog detinjstva:

Kada su došli da nas uhapse, meni je bilo tek 11, mojoj sestri Mariji 17, a mom bratu Konradu 13 godina. Takođe su deportovali našu majku i dvadesetogodišnju sestru Tončku. One se nikada nijesu vratile iz Aušvica. Naš otac je uhapšen jula 1942. On je strijeljan 15. avgusta, istog dana kada smo mi odvedeni u sabirni centar u Celje. Odveli su, takođe, i sedmoro đece Grančer, i decu porodica Lapov, Deželak i druge. Moj grad zvao se Vrh iznad Laškog.

Najprije su nas poslali u tranzitni kamp, karantin, u mjestu Mur pored Graca. Iako je bilo hladno, morali smo svakog jutra da vježbamo u kratkim pantalonama i majicama. Morali smo da trčimo preko najbližih brežuljaka. Kasnije smo raspoređeni u šest đečjih logora. Mene su poslali u Saldenburg kod Tittling, Bayernwald u Bavarskoj.

Jožica je preživjela jer je bila naviknuta na težak rad kod kuće, na farmi. Prihvatala je rat kao nešto što se moralo desiti i ona sama tu nije mogla ništa promijeniti. Šeća se i šestomjesečnog Vilija, otetog iz Šentlenarta, koji je bio usvojen, i sve zbrke koja je nastala s krajem rata.

Bjelorusi su otetoj đeci govorili da se ne vraćaju nazad slovenačkim komunistima. Njen brat, koji je bio njemački vojnik, napisao je prije oslobođenja zahtjev da se đeca vrate kućama. Ali nijesu se mogli vratiti domu koji je bio uništen. Brat je otiašao da živi sa njihovom tetkom u Rimske Toplice, a Jožica i njena sestra otiske su da žive u partizansko selo Brodnice.

http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/nedeljski/333577 (3. 2. 2012)

Pitanje:

Kakva je bila sudbina Jožice Komerciće?

Izvor 6**Kadeti i pioniri iz Delnica – Hrvatska (februar 1944)**

Fototeka na Gorewskiot muzej, Kraw

Pitanja:

1. Šta vidiš na slici?
2. Šta ti govori ova slika?

Izvor 1**Slovenačka đeca u koncentracionim logorima**

Stanislava Završnik rođena je 3. marta 1933. u porodici Berlec, u selu Loke u Tuhinjskoj dolini. Živjela je na farmi sa ocem, majkom, starijim bratom i četiri mlađe sestre. Kada su Njemci okupirali našu zemlju, Stanislava je imala samo 8 godina. Njen otac, Ivan, bio je prvi organizator oslobođilačkog fronta u Tuhinjskoj dolini i pridružio se partizanima 1941. Zbog toga je porodica Berlec bila jedna od najomraženijih i najtraženijih kod Njemaca. 1942. majka se pridružila (partizanskoj) brigadi i đeca su ostavljena sama. Nekoliko mjeseci đeca uzrasta od tri mjeseca do 11 godina sakrivala su se u šumama, kod rođaka, ali niko im nije mogao pomoći. Jula 1942. Njemci su ih uhvatili i odveli ih u đečiji koncentracioni logor Seligenporten, где je već bilo internirano oko 100 slovenačke đece, bez roditelja ili drugih odraslih.

Na početku su svi bili zajedno, kasnije su đecu podijelili prema abecednom redu. Krajem maja 1943. đeca su takođe razdvojena i prema uzrastu i polu. Najstariji brat Milan, prebačen je u logor Kastl, najmlađa sestra Johana u Lajpcig, Ana u Meiningburg, Justina u Naustift, a Marija i Stanislava su prebačene u Saldenburg. U koncentracionim logorima đeci je bilo zabranjeno da govore slovenački, bila su podvrgнутa strogom nacističkom obrazovanju. Krajem 1944., kada su Njemci počeli da gube snagu i moć, neki đečiji logori su napušteni pa su sestre Berlec zajedno došle do slobode u logoru Saldenburg. U julu 1945. svi su stigli kući, где су сјединjeni sa svojim roditeljima.

:// . - . / / /

Izvor 4**Srpska đeca u koncentracionim logorima**

O likvidaciji djece znam to da je bilo dosta djece u logoru, te određena liječnička komisija koju su sačinjavali zastavnik Ilija Bukovac i dr Buki Kunorti, koji su imali zadatku da proberu zdravu djecu koja su upućena u Zagreb, Sisak, Jasku i Feričance. Prilikom pregleda, komisija je pronašla 63 djece bolesne i predložila da ih treba likvidirati. Upravitelj logora Mile Orešković naredio je meni i Grubišiću da izvršimo likvidaciju pomenute djece. Janko Grubišić je predložio da djecu podavimo i kad je ušao među djecu djeca su ga pogadila, tada smo zajedno naredili da se djeca likvidiraju pomoću plina. Tom prilikom likvidirano je svih 63 djece, koja su se nalazila u jednoj sobi.

Ante Vrban, ustaški oficir i član uprave logora Stara Gradiška na suđenju 14.01.1948 e.. "Borba" 15.01.1948

Izvor 2**Sudbina đece u italijanskim koncentracionim logorima**

U vrijeme progona na području Ljubljane, italijanski okupatori zatvarali su Slovence u zatvore u Ljubljani i u Italiji. Sastali su se predstavnici Pokreta otpora iz italijanskih okupacionih zona – iz Slovenije, Istre, Dalmacije, Crne Gore i Albanije sa Kosovom. Zatvorenici su živjeli u užasavajućim uslovima. Žene sa malom đecom i trudnice imale su mnogo problema jer su zatvorske ćelije bile hladne, prljave, pune gamadi, vaški i buva. Novorođenčad su umirala od bolesti. Među zatvorenicima je bilo i ljekara koji su nastojali da spasu žene, đecu i bebe. Nakon kapitulacije Italije 1943., u logorima je organizovana nastava za đecu.

C L čč B . 1988. P . L . . 22 174.

Izvor 3**Majke i djeca u koncentracijskom logoru**

Cita Lovrenčić Boles. 1988. Prekomorke. Ljubljana. P. 22 – 174

Pitanja:

1. Šta vidiš na slici?
2. Šta ti govori ova slika?
3. Šta još želiš saznati?

Izvor 5**Sudbina srpske đece u koncentracionim logorima**

. (...) Krajem novembra 1942. obišla nas je neka komisija i odmah poslije toga pokupljeni smo i odvedeni u Zagreb. Još na željezničkoj stanci dočekalo nas je priyatno izneneđenje jer nas je dočekala masa građana sa izrazima saosjećanja i prijateljstva. Bacali su nam hljeb i dopisnice sa adresama. Posebno nas je dirnuo plač nekih građana koji su nas posmatrali, a naročito žena. Podjelili su nam nešto odjeće i obuće (...) Prvo smo bili u Zavodu za gluhotnjeme u Zagrebu, Ilica 83, a zatim u domu u Vlaškoj 37. To je bio nadbiskupski dvor, niže katedrale (...). Nedeljom su nas vodili u katoličku crkvu. U Zagrebu su uslovi za život bili daleko bolji od onih u logoru. Ovdje smo dobili i druga imena: Ivan, Mate, Joso, Josip i druga. Iako sam bio dijete, sjećam se da mi je to, kako i ostalima, bilo vrlo teško (...).

(...) Poslije oslobođenja vratio sam se u svoj kraj. Teško me pogodilo saznanje da se od oko 600 mojih drugova iz logora, vrlo mali broj vratio u svoj rodni kraj. A ostalima se izgubio svaki trag u fašističkim logorima.

Žarko Vujičić, Velika ofanziva na Kozaru 1942. I njene posljedice, Banja Luka 2004, str. 169-175.

Izvor 6**Đeca sa Davidovom zvijezdom**

<http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=5478> (9. 5. 2013)
Antisemitizam Holokaust Antifašizam, Ognjen Kraus (ur.), Židovska općina, Zagreb, 1996, str. 92.)

Pitanja:

1. Pogledaj sliku i opiši je.
2. Šta je pričvršćeno na kaputić djevojčice?
3. Što to znači?

Pitanja: Pročitaj izvore od 1. do 6. i ispuni donju tablicu.

Poređenje		
	SLIČNOSTI	RAZLIKE
Slovenačka đeca		
Hrvatska đeca		
Srpska đeca		

Izvor 1**Đeca kuriri (svjedočenje Štefana Mateka)**

Kuriri u Narodnooslobodilačkom ratu su imali teške i odgovorne zadatke. Stalno su bili na putu i u opasnosti. Dozvolite da opišem dio mojih dužnosti kao kurira.

Putanja me vodila tri sata hoda u jednom smjeru, i tri sata nazad, sa teškim ruksakom na leđima, često sa paketima, municijom i ručnim bombama. Morao sam biti veoma obazriv. Gotovo da nijesmo imao vremena za odmor jer sam morao da se čuvam. Nijesmo smjeli biti viđeni tokom dana. Ako je padala kiša, bio sam mokar dok kiša ne prestane i odjeća se ne osuši na meni.

Svake druge noći, kada nisam bio „kurir“, dostavljao sam poštu, knjige i novine. Jednom, dok sam se vraćao kući uobičajenim putem, bio sam toliko umoran da sam spavao hodajući. Lutao sam šumom čitavu noć. Slučajno sam se sappleo na neki korijen i to me probudilo, ali sam odmah ponovo zaspao, stopeći. Prešao sam preko potoka i morao da načinim veći korak. Bio sam previše umoran da vidim kada sam ušao u vodu, pao i izašao na drugu stranu. U tom trenutku opalila je puška iznad moje glave. U prvom momentu pomislio sam da sam napadnut, ali onda sam shvatio da je moja puška opalila kada sam pao u vodu.

B , M. (1972). T

. Č N š

P

(L), 13, š . 4.

:// . . / /URN:NBN:SI:DOC-N4BQV50C/? =%27

, (7. 8. 2012): %3 %27& S =25

Izvor 2**Kurir**

Fototeka
Gorenjskega
muzeja u
Kranju

Izvor 3**Kuriri**

Fototeka
Gorenjskega
muzeja u
Kranju

Izvor 4**Đeca kuriri / vojnici u Makedoniji****Fana Petra Kočovska-Cvetković, 1927–2004.**

Ona je bila član Lige komunista Jugoslavije od 1943. i sarađivala je sa Jugoslovenskim frontom u Makedoniji od 1941. Njena najupečatljivija akcija je bila kada joj je bilo samo 17 godina, kada je zajedno sa saborcima dobromoljcima izvršila napad i onesposobila mehanizaciju rudnika Zletovski. Ova grupa bila je zadužena da uništi mehanizaciju i onesposobi poslovanje rudnika, te da uništi neprijateljsku bazu uspostavljenu tamo. Uspjeli su.

Prije toga, Fana je bila na dvadesetodnevnom putešestvju od Kofuža do Kozjaka, po visokom snijegu i hladnoći. Mnogi stariji i iskusniji borci zaostajali su ili odustajali od misije, ali mlada đevojka je izdržala i postala primjer ostalima.

Ibe Šerifa Palikuća

Ona je dobila priznanje sa 15 godina – primljena je u Ligu mlađih komunista Jugoslavije, fazu između omladine i punopravnih članova komunista – zbog čina zaštite bataljona kada ga je pogodio projektil. Bila je teško ranjena, ali se brzo oporavila i vratila na svoje mjesto. Vratila se ilegalnom radu u svome rodnom mjestu, Debru. Mlada Albanka pomogla je revoluciju i pobedu.

Pitanja:

Pročitaj 1. i 4. izvor i odgovori na sljedeća pitanja.

1. Kakvu vrstu zadataka su obavljali kuriri?

2. Kakav posao su obavljala đeca?

3. Zašto je posao kurira bio težak i odgovoran?

Materijali su uzeti iz knjige *Heroine Jugoslavije* izdavacka kuća Spektar, Zagreb 1980 god.
(abstract)

Izvor 1**Povlačenje domobrana i ustaša zajedno sa porodicama**

U proljeće 1945., nakon što su njemački vojnici napustili područje, preplašeni Jugosloveni prešli su u Austriju i Italiju. Među njima bili su i slovenački domobrani, crnogorski i hercegovački četnici, i mnogi hrvatski domobrani i ustaše. Bilo je mnogo porodica i pojedinaca koji su počinili ratne zločine, ali takođe i mnogo običnih porodica i pojedinaca koji su bježali od zastrašujuće sudbine. Put ih je vodio kroz doline Mislinje, Drave i Mežice u Austriju, odakle su često vraćani nazad. Hiljade ljudi okončalo je živote u napuštenim rudnicima, tenkovskim rovovima, šumama oko Kočevja i drugđe. Đeca su bila prevaspitavana, slično kao u njemačkim koncentracionim logorima par godina ranije.

Najveći centri za ljude s „druge strane“ bili su u Vetrinju, Teharju i Kočevjem Rogu, a za đecu je to bio Petriček u Celju. Ostali centri su bili u Ormožu, Ptuju i drugim mjestima širom Slovenije. Većina ih je bila locirana u starim kasarnama, napuštenim vilama i starim ugostiteljskim objektima, kao što je Petriček u Celju. Centri su bili puni izbjeglica, vojnika i njihovih porodica, civila, žena, đevojaka, đece i starih.

Tolstoj N. Klepec M. Kovač T. 1980. *Trilogija Vetrinje – Teharje – Rog. Maribor.* str. 13., 27.

Izvor 2**Ljudi izvedeni na gubilište**

Komunisti su uništili dio zida iza vile, tako da noću mogu izvesti grupe ljudi kroz taj prolaz. Vodili su ih preko poljana do obližnjih stratišta, izbjegavajući tako glavni put.

Seljaci i ostali ljudi u Teharju bili su pod zastrašujućim utiskom događanja iz juna i jula 1945., čak i nekoliko godina nakon rata. Ljudi su vrištali, vikali, zapomagali, uzdisali, plakali, mašinke su štekstale, a bombe eksplodirale. Još i danas ljudi se ne usuđuju da pričaju o tome jer se plaše osvete komunista.

Tolstoj N. Klepec M. Kovač T. 1980. *Trilogija Vetrinje – Teharje – Rog. Maribor.* P. 108.

Izvor 3**Povratak domobrana iz Koruške u Kranj, 30.5.1945.**

Fototeka Gorenjskoga muzeja u Kranju

Pitanja:

1. Zašto su neki ljudi odlučili da pobegnu iz Jugoslavije nakon rata?
2. Šta se dogodilo sa đecom domobrana?
3. Opiši sliku, ko je na njoj, kada je slika nastala?

Izvor 4**Svakodnevni život u egzilu**

Prvi dan u egzilu je bio kao svaki običan dan, kada sam u dubokom snu i ništa me ne može probuditi, ni cvilenje starih točkova niti tresenje kola. Zbogom Ljubljana. Zbogom prijatelji i školski drugovi. Preumoran sam da mislim na vas. Samo želim da spavam.

Dok sam spavao velika grupa izbjeglica stigla je do Drave i prešla Jugoslovensko-Austrijsku granicu. Bilo je 10 000 Njemaca, 13 000 Slovenaca, 4 000 Srba i 4 000 Rusa.

Dan je prelazio u noć. Dolina nadomak Vetrinje izgubila je svoj primarni izgled. Kao gljive poslije kiše nicali su šatori, praćeni konjima, ostalom stokom i ljudima. Vatre su svijetlele u polutami. Lažna idila. Čuo sam đečiji vrisak ispred našeg šatora. „Upomoć, upomoć, Janez! Janez!“ Što se dogodilo Janezu? Zgrabilo sam đevojčicu i protresao je. Rekla mi je, u suzama, kako je Janez otisao na most preko rijeke koji je bio pun mina. Janez je načinio nekoliko koraka kada je došlo do eksplozije. Janezovo tijelo polećelo je kroz vazduh i palo na obalu rijeke. „Uzalud, svaka nuda je uzaludna!“ Ljudi su samo stajali tam, neki čovjek je skinuo sa glave svoj rustični šešir i nervozno ga vrtio u rukama, dok su dvije (medicinske) sestre držale Janezovu majku. Ona nije plakala ni vrištala. Odveli su je od mrtvog tijela njenog sina.

Svi su znali da se vraćamo u Jugoslaviju, čak i ja, dijete od 11 godina. Ali kuda idemo, nijesmo mogli predviđeti ni u najluđim snovima. Partizani koji su vodili personalne istrage, bili su među zarobljenima. Oduzeli su nam sve što je bilo od vrijednosti. Partizani su bili mladi, gotovo đeca. Jedan od njih imao je možda 12! 13 godina. Sagao se i pušio.

Ljudi su bili previše otupjeli da bi osećali bol. Ni civili nijesu bili drugačiji. Žene su padale u prašinu puta za Teharje. Đeca su bila najjača. Malene su nosili u majčinom naručju, a veća đeca, poput mene, hodala su noseći mali teret svojih tijela. Udaljenost između Celja i Teharja bila je nekih 10 kilometara. Ali nama je izgledala kao vječnost. Vukli smo se posljednjom snagom, kao prebijeni psi, do konačnog odredišta.

Ott, Ivan (2008). *Otroci s Petrička – ukradeno otroštvo*. Celje: Mohorjeva družba, p. 35, 36, 69, 79, 112, 147, 194, 197.)

Izvor 5

Dječaci u ustaškim uniformama (to su đeca – siročad, čije su roditelje ubili ustaše, a njima su stavili ustaške kape).

Mihovilović, Đ., Smreka, J. (2006). *O pojmeničnom popisu žrtava Jasenovac prema do sada prikupljenim i provjerjenim podatcima. Spomen područje Jasenovac, ur. Tea Benčić Rimay, str. 219*

Riječ je o srpskim dječacima koje su ustaše odvojili od roditelja 1942. Roditelji dječaka sa slike dijelom su poubijani u logoru Jasenovac, a dijelom deportirani u Njemačku na prisilan rad u njemačkim tvornicama. Dječaci su po zapovijedi ustaškog zapovjednika Vjekoslava Maksa Luburića obučeni u ustaške odore, premda su upravo ustaše bili odgovorni za stradanja njih i njihovih roditelja.

(D. . R. S. Ć (H.), "S. ž. J. ", 2007.

Izvor 6**Odvođenje ljudi u koncentracioni logor**

Kada su najmlađa đeca uzeta od roditelja i izvedena, a naše majke tučene puškama, ovde je bilo mnogo plakanja i vriske. Moj otac se molio i gledao kroz ružičnjak i mrežastu ogradu kako se majka čvrsto držala za mene i mog mlađeg brata. Đeca su ukrcana na autobus, đe smo morali da pjevamo partizanske pjesme. Znam da je moja majka plakala još jače nego prethodne noći, jer je bez sumnje osećala da će biti ubijena. Šutradan, u 5 ujutro, odvedena je sa još jednom ženom koju su takođe odveli od njeno troje đece. U to vrijeme, otac mi je odveden u baraku; kada je tražio da vidi svoju suprugu neka žena mu je rekla da je ona već odvedena, kao i mnoge druge.

Tolstoj N. Klepec M. Kovač T. 1980. *Trilogija Vetrinje – Teharje – Rog. Maribor. P. 99)*

Pitanje:

Šta se dogodilo domobranskim porodicama, uhvaćenim i vraćenim poslije rata?

Zadatak:

Usporedi izvore – pokušaj odrediti sličnosti u prevaspitanju đece koje se spominje u oba izvora.